

Hogyan nevelhetünk kisgyermekből igényes olvasót?

Vass Dorottea*

Tóth Béla (2016): *Egy fiúgyermek irodalmi érdeklődésének alakulása 2–10 éves koráig*. Aquarius Szövetkezet, Budapest.

Gyakorta szembesülünk azzal, hogy a gyerekek többsége nem szívesen olvas. Legyen szó kutatóról, pedagógusról vagy szülőről, mindhárom társadalmi csoport hosszan tudna a gyerekek olvasás iránti indifferens hozzáállásáról beszélni. A kutatók évtizedek óta próbálják a probléma ellenszerét megtalálni, ám, mint az kiderült, ez koránt sem olyan egyszerű feladat. A gyerekek harmadik osztály végére valamiért kiszereznek az olvasásból (Bárdos, 2009) – vagy egyáltalán meg sem szeretik; a későbbi, felsőbb évfolyamok során pedig teljesen más módon viszonyulnak az olvasáshoz, mint azt az előző nemzedékek tették (Gyarmathy, 2012; Gombos & Hevérté Kiss, 2015). A jelenlegi Z generáció többsége naponta 1-2 órát ül a számítógép előtt, a zöme pedig havonta csak egy könyvet olvas el (Gombos et al., 2015).

Mesekutatással foglalkozó kutatók egy része az óvodáskori olvasóvá nevelésben látja a megoldás egyik kulcsát (Isd. Horgas, Levendel & Trencsényi, 1976; Zóra, 2007; Kádár, 2012, 2014; Petrolay, 2013; Kerekes, 2014), miközben azt is hangsúlyozzák, hogy a szülőknek kell(ene) elkezdni az olvasóvá nevelést még az óvodába indulás előtt. Olyan tanulmányok is napvilágot láttak, amelyek szülőknek ajánlanak kompetenciafejlesztő meséket, melyek segítségével felkelthetik a mesék iránt gyermekük figyelmét (Isd. Kádár, 2012, 2014; Nagy, 2000, 2003, 2007, 2008, 2009; Nagy et al., 2004; Nyitrai, 2009, 2010, 2015; Papp-Szigeti, 2007; Zsolnai, 2010). A kutatók azt is felvázolták már, hogy egy gyermek mely mesehallgatási fejlődési szakaszokon megy át. A mesekorszakokkal bővebben Bühler foglalkozott (Nyitrai, 2010; Kádár, 2012). Ő három mesekorszakot különített el: (1.) Paprikajancsi-korszak (1-4 éves kor), amikor a gyereket olyan történetek érdeklik, amelyekben a saját életeseményei is megjelennek, (2.) az „igazi” mesék kora (4-8 éves kor), amikor a gyerek a változatos, valódi meséket részesíti előnyben és (3.) a Robinson-mesék időszaka (8 évtől pubertás korig), amikor a gyerek az izgalmas cselekményű, de egyszerű szerkeztű történetek iránt érdeklődik leginkább.

A tanulmányokon és a felméréseken kívül már különféle blogokon, szülői tanácsadás céljából létrejött oldalakon pszichológusok és pedagógusok nyújtanak tanácsokat szülőknek, akik esetleg arra a bizonyos „Hogyan kezdjük el mesélni?” kérdésre keresik a választ. Így Vekerdy javaslatával is találkozhatnak a tanácstalan szülők (Vekerdy, 2013). Vekerdy szerint a mesélést másfél-kétéves korban is el lehet már kezdeni úgy, hogy a szülő a gyerek napjának történéseit meséli el. Ezt később úgy lehet variálni, hogy váltogatják a főhőst, azaz a főszereplő már nem maga a gyerek lesz, hanem egy általa kedvelt állat; ezután következhetnek az állatmesék, és ezt követően, négy-négy és fél éves kortól a tündérmesék. Petrolaynak (2013) hasonló a véleménye. Tudományos keretek közé foglalva azt állítja, hogy a kis óvodások igényeinek még csak a szülők és az óvodapedagógusok által kitalált fiktív történetek felelnek meg, ekkor még a valódi mese nem igazán kelti fel a figyelmét. A gyerek csak később, négy-öt éves korában kezd el a mesék iránt érdeklődni, mert intellektusa még fejletlen és a ta-

* ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, egyetemi tanársegéd, vass.dorottea@barczi.elte.hu

pasztalata is hiányos. Valahogy mégis, ha az elméleti részek garmadájából a gyakorlati megvalósuláshoz szeretnénk jutni, legtöbbször egy hatalmas útvesztő áll előttünk, és ha netalán a gyakorlatban az első kudarcon is túl vagyunk, csalódottan állapítjuk meg, hogy a Z generáció figyelmét nehéz lekötni.

Ha eddig bármelyik példa egyikében megtaláltuk magunkat, akkor készségesen fogjuk kezünkbe venni *Tóth Béla Egy fiúgyermek irodalmi érdeklődésének alakulása 2-10 éves koráig* című irodalompszichológiai naplóját. A könyv hiánypótló olvasmány lehet mindazon szülők számára, akik valamikor is próbálkoztak gyermeküket igényes olvasásra nevelni, illetve azoknak a szülőknek, akik pillanatnyilag, esetleg a jövőben szeretnék ezt tenni.

Tóth Béla (1913–2009) a pszichológiai tudományok kandidátusa, az Állami Gyermeklélektani Intézet majd pedig az Országos Pedagógiai Intézet egykori munkatársa volt. Élete során tíz eredeti kutatásról szóló könyvet és körülbelül 150 szakcikket írt meg; tíz éven át a Magyar Tudományos Akadémia Tudományos Minősítő Bizottságának volt tagja, valamint az International Research Society for Children's Literature vezetőségének volt tagja. Az MTA pszichológiai kandidátusa számos irodalompszichológiai felmérése közepette odahaza, családi környezetben kétéves fia, Csaba olvasóvá válásának mindennapjait rögzítette le nyolc éven keresztül, megfigyelve annak mozgásait, érzelmi és szóbeli megnyilvánulásait. A kézirat 1967-ben készült el, és 2016-ban került kiadásra. A naplón kívül megjelent kutatásai mára már kultúrtörténeti dokumentumoknak számítanak, ugyanis közel félszáz évvel ezelőtt lettek közrebozsátva, amikor a könyvnyomtatás és annak történeti vonulata Európában fénykorát élte (Isd. McLuhan, 1962), és a technika valamint a technológiai eszközök alkalmazása még korántsem volt ennyire jellemző, mint napjainkban. Igaz, hogy McLuhan (1962) azt állítja, hogy a Gutenberg-galaxis már 1905-ben veszélybe került a tér görbületének és a távíró felfedezésének bekövetkeztével, azonban ezek a technológiai fejlődések még korántsem voltak hatással a fiatalok olvasási szokásaira, hiszen a 20. század közepén még a digitalizálódás sokkal lassúbb fejlődésnek bizonyult, ezáltal sokkal több hiányosságot is tükrözött, mint manapság (Isd. Herring, 2001).

A bemutatni kívánt naplószerű feljegyzésnek különlegessége, hogy Tóth nem csak fia olvasás iránti érdeklődésének fejlődését kíséri figyelemmel, hanem a környezeti kölcsönhatásokat is megfigyeli és feljegyzi, többek között Csaba társainak igényes olvasóvá alakulását, más olvasó és nem olvasó társainak irodalmi presztízsét és szókincsét, illetve az óvodában, majd később az iskolában zajló olvasóvá nevelési momentumokat. A napló „a szerző egyik legeredetibb munkája [...], amely az iskoláskor előtti időszakot tanulmányozza” (Dúró, 2016: 11). Mindezek felett a fent említett elméleteket meghaladva a napló gyakorlati útmutatót tud nyújtani mindazok számára, akik az olvasóvá nevelés ügyében kívánnak valami maradandót tenni (hisz annak ellenére, hogy a kortárs szülők és pedagógusok számos mese- és képeskönyv közül válogathatnak, a könyvvel való ismerkedés nem egyszerű cselekmény. A fokozatos könyvek iránti elmélyült érdeklődést és hosszútávon átívelő olvasás iránti motivációt bizony nem egyszerű kialakítani a gyermekekben, hisz 21. századi olvasóvá nevelés „ellenfelei” a technológiai eszközök által alkalmazott játékokkal és nem irodalmi jellegű szövegek olvasásával töltik szabadidejüket.

A naplóban Tóth fiának mindennapi olvasási tevékenysége olvasható. A fejezetekben megjelennek azok az életszakaszok, amelyek teljes mértékben megfelelnek a fent említett, Bühler által megfogalmazott mesekorszakoknak. A második életévében Csaba olyan könyveket lapoz, amelyekben saját életeseményeivel találkozik. Csaba harmadik életévében kezd rövid történeteket hallgatni szüleitől, akik a Bühler mesekorszakhoz hasonlóan, rövid történeteket mesélnek gyermekük nyaralási élményéről, emellett pedig Csaba egy mókusos rövid történetet hallgat gyakran édesapjától, amelyet egy idő után ő maga fejez be. Az életszakasz érdekes része maga a rituálé is, ugyanis a pszichológus apa naplójában a testhelyzetüket is többször megemlíti, hol az ölébe veszi és úgy kezd mesélni, hol pedig fekvé, a gyermek kedvenc helyén mesél. Csaba négyévesen hallgatta végig első

népmeséjét, azaz belépett a Bühler mesekorszak második szakaszába. Az apa eközben folyamatosan egy facilitatori szerepet vállalva egyengeti fia olvasását: jelen van, érdeklődik, rákérdez bizonyos tényezőkre, meghallgatja fia véleményét, majd felolvassa a fia által kiválasztott könyvből a mesét. Mindezek mellett Csaba folyamatosan utánozza apja olvasási testhelyzetét, szívesen pakolgatja a könyveket, érdeklődve válogat a könyvtárolomány közül. A fiú ötévesen már megérti a mesék történetét, írók nevét memorizálja és már pontosabban tudja fejezni a kedvenc mese iránti vonzalmának okát: „Azért, mert ez érdekes. Ütnek, verekednek, birkóznak.” (Tóth, 2016, p. 96.). Igen, valójában, Csaba az ötévesen elkezdett érdeklődni a harcos történetek iránt. Édesapja a Szigeti veszedelem képes kiadását mutatta meg neki. Emellett még Csaba a Csipkerózsikát, Hófehérkét és más meséket is kedveli, ám, korához képest viszonylag korán érdeklődni elkezd Robinson és a Verne könyvei iránt. A mesék mellett az apa diafilmeket is vetít fiának, ám egy idő után a pszichológus édesapja a következőket jegyezte föl naplójába: „Amióta a diakultusz tart, észrevehetően megcsappantak a könyvek iránti érdeklődése” (Tóth, 2016, p.134.).

Gyakorta találkozhatunk azzal az akadállyal, hogy a gyermekeink az olvasás helyett inkább a tévénézést vagy számítógépes játékokat választják szabadidejükben. Bár félszáz évvel ezelőtt a televízió helyett a diafilmeknek volt nagy sikerük, hasonló problémát jelentett ez a pszichológus apa számára, mint a mai napon a szülőknek gyermekük túlzott mértékű televíziózása. Tóth erre is gyakorlati példát és véleményt formál naplófejezetében. Íme egy példa: „(...) több helyen át van szurkálva: „Mit csináltál vele?” – kérdezem tőle hirtelen. „Ezek a nyomdahibák.” – vágja rá határozottan. „Ki mondta ezt neked?” – kérdezem meglepetten, (...). „A keresztmami, s megtanultam.” (Tóth, 2016, p. 137.). A továbbiakban Csaba az Egri csillagok képeskönyv iránti rajongását fejezi ki: „Annyira érdekel ez az Egri csillagok. Érdekel. Harcos képek vannak benne” (Tóth, 2016, p.138.). A hatodik életévbe lépve Csaba már egyre erőteljesebben érdeklődik a valódi történetek iránt (például, Cervantes Don Quijotéja iránt), de mindemellett még foglalkoztatják a népmesék is. Amikor a könyvből azt a részt hallja, hogy „éjszaka a lovag szolgájával együtt elhagyta a falut, s hajnalra máris egy sereg óriást pillantott meg”, közbévág: „Azt hitte ez a hülye, hogy óriások. Csak szélmalom!” (Tóth, 2016, p. 164.). Figyelemre méltó, hogy a hatéves gyermek azon olvasmányok egyike iránt fejezi ki érdeklődését, amely napjainkban a kötelező olvasmányok listáján szerepel. A mai középiskolás korosztály már nem szívesen olvassa a történelmi regényeket, támasztja ezt alá több kutató is (Bozóki, 2009; Gombos, 2009; Szávai, 2009; Arató, 2013, 2015). Az olyan regények szöveggörnyezetét, mint a Don Quijoté, a Szigeti veszedelem vagy az Egri csillagok a tanulók csak átrövidítve, „ad usum delphini” tudják elolvasni. Tóth is Cervantes Don Quijoté regényének egyik átdolgozott képes kiadását adta gyermeke kezébe.

Megfogalmazódhat bennünk az a kérdés, vajon a történelmi regények szűzsége a kisiskolásoknak felel meg? Hogyan tudja ezeket a történelmi célzatú képeskönyveket a Z generáció befogadni úgy, hogy a mindennapi életükhöz már nem a fél évszázaddal ezelőtt adásban lévő gyermekközpontú televíziós és rádiós műsorok tartoznak? A helyzet magával hordoz pró és kontra véleményeket: mivel a szóban forgó irodalmi művek valamely korszak harci cselekményeit írja le, könnyen megeshet, hogy a kisgyermek figyelmét is felkelti a történet alapcselekménye, azonban a televízióban naponta nézett filmek egyszerű cselekményét figyelembe véve, ez az érdeklődés könnyen megcáfolható, ugyanis a történelmi olvasmányok fabulája bonyolultabb.

A hetedik életévébe lépve Csaba iskolakötelessé válása szakaszától kezdve az apa lassan napi rituálénak kezdte bevezetni az olvasásgyakorlást úgy, hogy először Csaba olvasott az édesapjának, majd az édesapja viszont ezt fiának. Így Csaba, hat évesen és három hónaposan „önállóan, említésre sem méltó hibákat ejtve olvasta végig a szöveget” (Tóth, 2016, p. 231.). Azonban, ha bárki azt hinné, hogy Csaba csak jó jegyeket kapott olvasásból, meg fog lepődni, ugyanis osztályzatai között elejében kettesek is szerepeltek. A szülő ezen

nem keseredik el, hisz gyermekében, és nem ítéli el emiatt; ítélkezése előtt mindig megkérdezi az osztályzat okát, ezzel számos szülőnek példát nyújtva a hasonló esetek kezelhetőségére.

A nyolcadik életévében Csaba még mindig erősen ragaszkodik a valódi történetekhez, újabban pedig a Tudomány és technika gyermekfolyóirat iránt fejezi ki vonzalmát. Olvasás iránti érdeklődése nem lankad, egyre többet olvas önállóan. Már-már olyan könyvekbe is beleolvas, amelyek nem igazán keltik fel az érdeklődését, mégsem adja fel. Magyarázata erre a következő: „Azért, mert lehet, hogy lesz benne érdekes is. Mert már beleolvasgattam a merényletekbe, száz nap, Waterloo, a katasztrófa kezdete. Először előlről kezdtem, és a negyedik lapnál félbehagytam. Aztán megint hozzákezdtem, de most már végigolvasom” (Tóth, 2016, p. 316.).

Továbbhaladva a könyvben Csaba kilencedik életévbe lép. Édesapja olvasónapló vezetésére ösztönzi fiát, ezáltal tanítja meg jegyzetelni. Csaba történelem iránti érdeklődése pedig egyre fokozódik. Gárdonyi Géza A láthatatlan ember regényében gyönyörködik: „Itt a katalaumi csata állatian le van írva!” (Tóth, 2016, p. 327.); emellett a fiúnak konkrét véleménye van már az írásról, a szavak alkalmazhatóságáról, az írók munkájáról. Emellett, apjának újabb meglepetést okozva, Csaba a beleolvasás módszerét kezdi el alkalmazni, ezzel ragadva el a lényegét: „A tenger foglyait innen-onnan olvasta el. Nem voltam képes rábeszélni az összefüggő olvasásra. Így válaszolt sürgetésemre: „Kikeresem az érdekes részt, amely pedig nem érdekes, arra fütyülök.” (Tóth, 2016, p. 350.).

A pszichológiai napló Csaba tizedik életévébe lépve, a fiú egyik igen fontos cselekedetével zárul. Az édesapa egy nap arra lesz figyelmes, hogy fia önszántából átrendezi a saját könyvtárát, a népmeséket tartalmazó könyveket egy előszobai szekrény leghátsó részébe teszi el, helyükre pedig ifjúsági regényeket helyez. Az apa mindennek csak a szemlélője, nem szól bele, nem kérdez, nem érdeklődik. Naplójában utolsó mondatként megjegyzi: „Mindez szótlánul, némán ment végbe, mint valami halotti szertartás. Valami kedves hozzátartozó végbúcsúztatása.” (Tóth, 2016, p. 355.). Ezzel Csaba belépett a Bühler mesekorszak harmadik szakaszába, a Robinson-mesék időszakába.

A napló egyik utolsó megragadó és különleges valóságalapja az a sajátos tényező, hogy Csaba ma a pittsburghi Carlow Egyetem történész professzora.

Epilógusként érdemes megjegyezni, hogy az irodalompszichológiai napló könnyed olvashatósága miatt mindazon pedagógusnak és szülőnek egyaránt ajánlott, aki osztályát, illetve gyermekét az igényes olvasóvá válás útjára kívánja irányítani. Életciklusokra való bontottságának köszönhetően a naplóban könnyen követhetőek a fordulatok és fejlemények, amelyeket párhuzamosan tudunk olvasni és a saját szituációkban, a realitásban is egy időben gyakorolni. Ami mindenképp maradandó érték, az a szülői együttműködés, az apai türelem és érdeklődés. Történeti szempontból különösen érdekes és értékes a könyv és módszertani tanulságokkal (a naplószerű feljegyzések miatt) is szolgál. A szerző a hatvanas évek olvasóvá nevelési szokásait rögzíti, amelyet érdemes lenne fél évszázad után újra megfigyelni a mai gyermekeken. A két század közötti naplószerű feljegyzés között bizonyára több jelentős és izgalmas eltérést találunk.

Irodalom

1. Arató L. (2013). Közös és kölcsönös között – új olvasmányok a felső tagozaton. *Könyv és Nevelés*. XV. 4. Retrieved from http://olvasas.opkm.hu/portal/felso_menusor/konyv_es_neveles/kozos_es_kolcsonos_kozott_uj_olvasmanyok_a_felso_tagozaton. (2017. 11. 29.)
2. Bárdos J. (2009). Az olvasástanítás nyomorúsága. In Szávai Ilona (szerk.): *Olvasni jó! Tanulmányok az olvasás fontosságáról* (pp. 43–50). Budapest: Pont Kiadó.
3. Bozóky É. (2009). Az olvasás iskolája. In: Szávai I. (szerk.): *Olvasni jó! Tanulmányok az olvasás fontosságáról* (pp. 81–82). Budapest: Pont Kiadó.
4. Fessler E. (2013). *Egy izgalmas mesétől még a gyerek láza is lemegy. Beszélgetés Vekerdy Tamás gyermekpszichológussal*. Retrieved from <http://www.life.hu/csalad/20130924-vekerdy-tamas-miert-fontos-a-meseolvasas-a-gyerekeknek.html>. (2016. 02. 04.)
5. Gombos P. (2009). „Ó mondd, te mit választanál!” A tanár felelőssége és lehetőségei a kötelező olvasmányok kiválasztásában. *Könyv és Nevelés*. 11. 2. 43–48. Retrieved from <http://olvasas.opkm.hu/index.php?menuId=125&action=article&id=984>. (2016. 03. 12)
6. Gombos P., Hevérné Kanyó A. & Kiss G. (2015). A netgenerációs olvasási attitűdje. A 14-18 évesek véleménye könyvekről, olvasásról, irodalomról – egy felmérés tanulságai. *Új Pedagógiai Szemle*. 1–2. sz.
7. Gyarmathy É. (2012). *Ki van kulturális lemaradásban?* Retrieved from <http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=1018> (2017. 08. 31.)
8. Herring, M. Y. (2011). Tíz ok, amiért az internet nem helyettesítheti a könyvtárat. *Könyvtári Figyelő*, 47., 4., 699–703. Retrieved from <http://epa.oszk.hu/00100/00143/00040/herring.html> (2017. 11.29.)
9. Horgas B., Levendel J. & Trencsényi L. (1967). *A gyerekek másképpen olvasnak*. Budapest: Minerva Kiadó.
10. Kádár A. (2012). *Mesepszichológia. Az érzelmi intelligencia fejlesztése gyermekkorban*. Budapest: Kulcslyuk Kiadó.
11. Kádár A. (2014). *Mesepszichológia II*. Budapest: Kulcslyuk Kiadó.
12. Kerekes V. (2014). Mese másként. Népmese és drámapedagógia az óvodai nevelésben. *Fordulópont*. 16. 63. 49–55. Retrieved from <http://docplayer.hu/1623654-Kerekes-valeria-meset-maskent-nepmese-es-dramapedagogia-az-ovodai-nevelesben.html> (2017. 09. 01.)
13. McLuhan, M. (1962). *The Gutenberg Galaxy*. Canada: University of Toronto Press.
14. Nagy J. (2000b). A kritikus kognitív készségek és képességek kritériumorientált fejlesztése. *Új Pedagógiai Szemle*, 50. 7–8. sz. 255–269.
15. Nagy J. (2003). A rendszerező képesség fejlődésének kritériumorientált feltárása. *Magyar Pedagógia*, 103. 3. 269–314.
16. Nagy J. (2007). *Kompetencia alapú kritériumorientált pedagógia*. Szeged: Mozaik Kiadó.
17. Nagy J. (2008). Az alsó tagozatos oktatás megújítása. In Fazekas K., Köllő J. & Varga J. (szerk.): *Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért* (pp. 53–69). Budapest: ECOSTAT.
18. Nagy J. (2009, szerk.). *Fejlesztés mesékkel: Az anyanyelv, a gondolkodás fejlődésének segítése mesékkel 4–8 éves életkorban*. Szeged: Mozaik Kiadó.
19. Nagy J., Józsa K., Vidákovich T. & Fazekasné Fenyvesi M. (2004). *DIFER Programcsomag: Diagnosztikus fejlődésvizsgáló és kritériumorientált fejlesztő rendszer 4–8 évesek számára*. Szeged: Mozaik Kiadó.
20. Nyitrai Á. (2009). Mesék és fejlődéssegítő feladatok az 1. és 2. osztályos olvasókönyvekben. *Iskolakultúra*. 19. 11. 3–18.

21. Nyitrai Á. (2010). *Az összefüggés-kezelés fejlődésének kritériumorientált segítése mesékkel 4–8 éves gyerekek körében*. PhD értekezés tézisei. Oktatásméletek doktori program. Retrieved from http://www.edu.u-szeged.hu/phd/downloads/nyitrai_tezis_hu.pdf. (2016. 05.29.)
22. Nyitrai Á. (2015). *A bölcsődés gyerek és a mese. Autonomia és felelősség. 2.* Retrieved from <http://www.kompetenspedagogus.hu/sites/default/files/06-autonomia-es-felelosseg-pte-btk-ni-2015-02szam.pdf> (2016. 08. 13.)
23. Pap-Szigeti R. (2007). *Kritériumorientált fejlesztés SZÖVEGFER programcsomaggal: eredmények*. In: Nagy József (szerk.): *Kompetencia alapú kritériumorientált pedagógia* (pp. 334–346). Szeged: Mozaik Kiadó.
24. Petrolay M. (2013). *Tanulmányok meséről, gyermekirodalomról*. Budapest: Fapadoskönyv Kiadó.
25. Zóra K. (2007). *A meseválasztás kérdései az óvodában. A népmese helye az óvodai irodalmi-nyelvi nevelésben*. *Elektronikus Könyv és Nevelés*. 9. évf. 2. sz. Retrieved from http://www.tanszertar.hu/eken/seged/2007_02_pdf/zk_0702.pdf (2017. 09. 01.)
26. Zsolnai J. (2010). *Nyelvi, irodalmi és kommunikációs nevelés. Feladatgyűjtemény 1. osztály*. Budapest: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet.